

ПАПА ФРАНЦИСК | АРАЛСКО МОРЕ

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG · цена 5 лв. · АВГУСТ 2015

NATIONAL GEOGRAPHIC

БЪЛГАРИЯ

ЩЕ
ПОТЪНЕ ЛИ
МАЯМИ КАТО
АТЛАНТИДА?

ВИСОКАТА ЦЕНА НА КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ

ISSN 1312-6571

9 771312 657220

5

ЛВ.

08

08

NATIONAL GEOGRAPHIC

АВГУСТ 2015 г. БР. 8 (118)

Той е реформатор. Радикал. Революционер. И същевременно не е нито едно от тези неща.

54 Ще промени ли папата Ватикана?

Или Ватиканът ще промени папа Франциск, който се е съсредоточил върху това да служи на бедните и да реформира Църквата?

Текст: Робърт Дрейтър Снимки: Дейв Йодър

36

Настъпващи води

Надигащото се морско равнище около Флорида предсказва какво в крайна сметка може да причини климатичната промяна на други крайбрежия и икономики.

Текст: Лора Паркър
Снимки: Джордж Стайнмец

76

Агонията на Аралско море

С води, отклонени за напояването на памукови насаждения, някогашното огромно вътрешно море е пресъхнало почти напълно. Възможно ли е да бъде съживено?

Текст: Марк Синот
Снимки: Каролин Дрейк

94

Един различен свят

Непокътнатите Южни острови Лайн ще бъдат защитени благодарение на проекта „Девствени морета“ на *National Geographic*.

Текст: Кенеди Уорн
Снимки: Брайън Скерри

104 Фото свидетелство | Очите на буболечките

Мощен микроскоп разкрива защо очите на насекоми и паяци са чудеса на адаптацията.

Текст и снимки: Мартин Егерли

На корицата Луксозни небостъргачи са изпълинали Съни Айлс Бийч, Флорида – една от най-застрашените от наводнения градски зони в света. Снимка: Джордж Стайнмец

Щаб на приключенията

Проучванията са в кръвта на Ребека Мартин. Баща ѝ ръководел комуникациите при последната антарктическа експедиция на адмирал Ричард Е. Бърд; майка ѝ, като доброволка в Червения кръст, била една от първите западни жени, пътували по Бирманския път. Днес Мартин оглавява Съвета по експедиции на *National Geographic* и отдел „Млади изследователи“, гве от главните артерии на NG, поддържащи откривателството чрез субсидии. Работата на Мартин е да открива и финансира и млади, и утвърдили се изследователи (тя посреща около 60 от тях всяка година). При това е добра в работата си – някои от тях заснеха хитове в списанието, като Ананг Варма с неговата история от януари 2015 г. за променящите съзнанието паразити, или пожънаха световна слава като океанографа Боб Баларг.

Тя кръстосва земното кълбо, за да посети стипендиантите и да потърси нови. Наскоро Мартин организира в Банкок първия международен уъркшоп, обучаващ новатори на възраст от 18 до 25 години как да кандидатстват за финансиране. После отново се отправя на път, за да се срещне с потенциални стипендианти, като междуременно участва в журито, оценяващо 47 планинарски и изследователски филми на филмовия фестивал „Менди“ в Билбао, Испания.

Мартин се замисля и за собствени приключения.

— Шарън Джейкъбс

Въпреки че Съветът по експедициите обикновено се съсредоточава върху полевите изследвания, с финансовата му подкрепа бе направена реконструкцията на скелета на *Spinosaurus*. Една реплика с реален размер (горе) посети щаба на Дружеството, за да отпразнува откриванията, свързани с този огромен хищник.

А вие изследовател ли сте? Открийте възможностите за финансиране от *National Geographic*.

ОБРАЗЫ

Израел

Позирайки за снимка в Хайфа, двама имигранти от Еритрея и тяхната сватба са истинско видение в бяло. Израел е дом за 34 000 бежанци от Еритрея. Само на четирима от тях е гарантиран статут на бежанци по силата на спорен имиграционен закон.

СНИМКА: МАЛИН ФЕЗЕХАЙ

В И С О К И

Цената на климатичните промени
навсякъде расте и идва време
Флорида да плати своята сметка.
Различни мерки ще спечелят
време, но ще спасят ли Маями?

В О Д И

Нови луксозни небостъргачи са изпълнили Съни Айлс Бийч, Флорида. През 2050 г. от всички градски зони по света Маями и неговите предградия ще са изправени пред най-големи финансови рискове от наводнения.

Около 3380 км канали, построени през последния век за отводняването на Евърглейс, се изливат в Атлантическия океан. Шлюзове удръжат повечето солена вода, а огромни помпи, включително на р. Маями (долу), не позволяват на каналите да прелеят. В залива Бискейн Венецианското шосе свързва Маями Бийч с Маями (в далечината, горе вдясно) през шестте изкуствени Венециански острова.

промени в решенията си. Те обръщат повече внимание на екстремните атмосферни явления и наводненията, които вече се случват с покачването на морското ниво. А в градове като Маями, където строителството е двигател на икономиката, бизнесът се опитва да поддържа растежа до последно.

Беренс прекарал детството си в Аруба и се преместил в Маями преди десетина години. Постъпил на работа в „Дъч Докландс“ през 2013 г., след като станало ясно, че местните лидери започват да осъзнават мащабите на надвисналата катастрофа.

„Хората виждат само отрицателните страни на наводненията – казва Беренс без сянка от ирония в гласа си. – Трябва да им покажем, че от това могат да се изкарат пари. За

държавни ръководители по целия свят, във Вашингтон и дори в местния парламент на щата в Талахаси се двоумят относно климатичните промени, тук, в южния край на Флорида, не един и двама управници вече се готвят. Бъдещето на щата ще бъде предопределено по време на шумен и оспорван обществен дебат относно данъците, районирането, инфраструктурните проекти и правата върху собствеността – все въпроси, повдигнати от прииждането на водите.

„Това ни чака. Постарали сме се да затоплим океана и сега ще си го получим.“

— ХАЛ УОНЛЕС
професор по геология
в Маямския университет

правителствата това означава повече данъци. За строителните фирми – че инвестициите им са гарантирани за следващите 50 години. В климатичните промени има много пари. Става въпрос за цяла нова индустрия.“

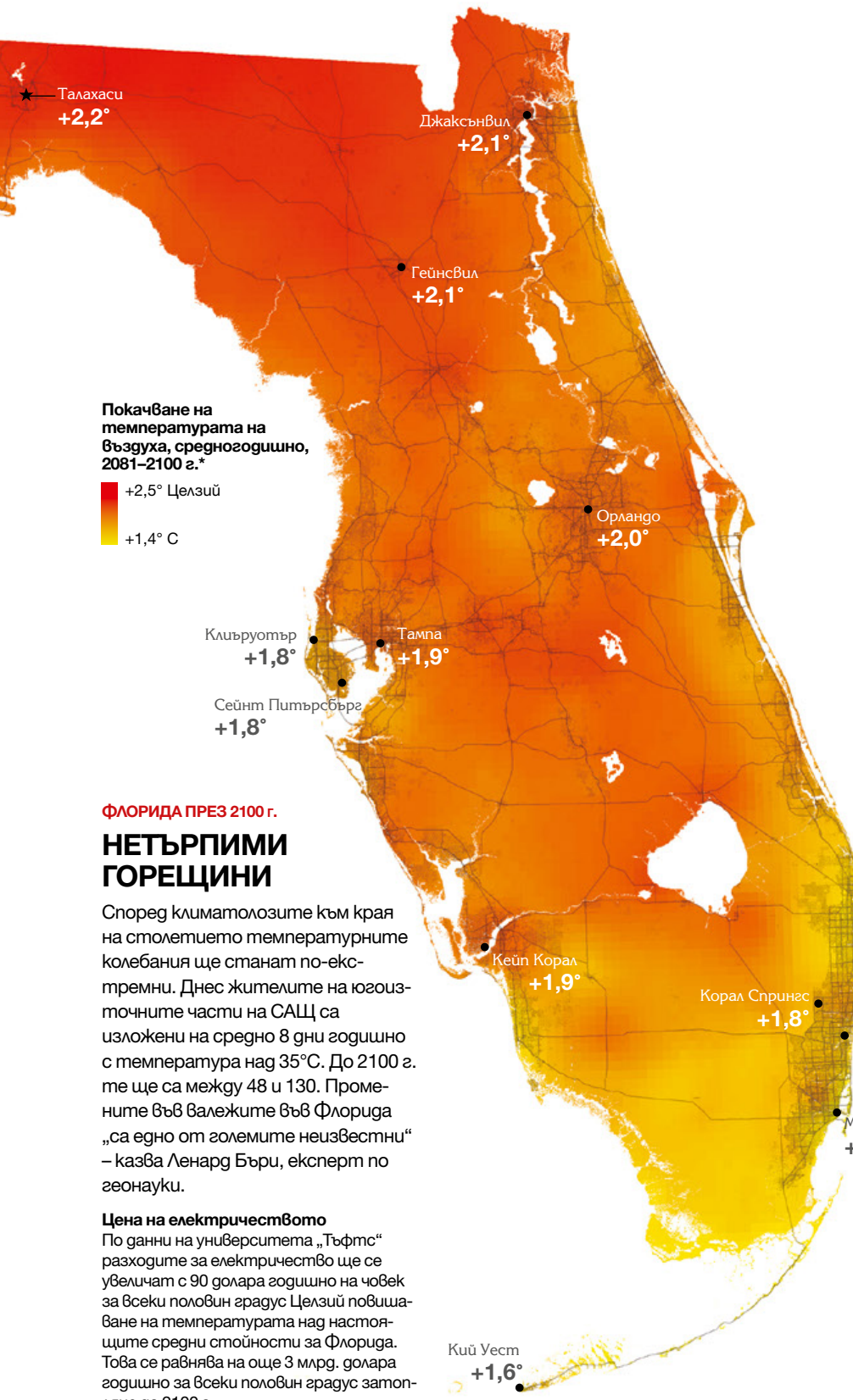
Флорида е подходящо място, където на очи се набиват както цената на промените в климата, така и потенциалната печалба. Много крайбрежни райони са изложени на риск, но Флорида е сред най-уязвимите. Докато

ОСВЕН ОТ ПОКАЧВАНЕТО на морското ниво през идните десетилетия Флорида ще бъде връхлетяна и от екстремни климатични явления – суша през сухия сезон и потоци през дъждовния. Това предвижда Националната оценка за климата на американското правителство. Жегите и сушата са заплаха за селското стопанство, което снабдява цялото Източно крайбрежие със зимни зеленчуци, и могат да подкопаят трите стълба на местното земеделие – домашите, захарната тръстика и цитрусите. Дъждовните сезони ще са по-бурни, с по-свирепи урагани и по-високи приливни вълни.

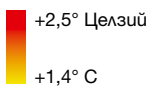
Пораженията ще са най-сериозни по дългото 2170 км крайбрежие на щата. Три четвърти от общо 18 млн. души във Флорида живеят в окръзите по брега, които генерират четири пети от икономиката. През 2010 г. крайбрежното строителство, включително сгради, пътища и мостове, беше оценено на два трилиона долара. Почти половината от пясъчните плажове – с обща дължина 1330 км – вече ерозират.

Четири южни окръга – Мънро, Маями-Дейд, Броуард и Палм Бийч – са приютили над една трета от населението на Флорида и около 2,4 млн. души живеят на по-малко от 1,2 м над линията на прилива. Улиците във

Лора Паркър е щатен автор в списанието. Джордж Станмец е дългогодишен сътрудник, който специализира във въздушната фотография.

Покачване на температурата на въздуха, средногодишно, 2081-2100 г.*

Климат и атмосферни явления

Малко повишаване на средната температура може многократно да увеличи риска от екстремни явления – по-продължителни и интензивни горещини, засушавания и горски пожари.

ФЛОРИДА ПРЕЗ 2100 г.

НЕТЪРПИМИ ГОРЕЩИНИ

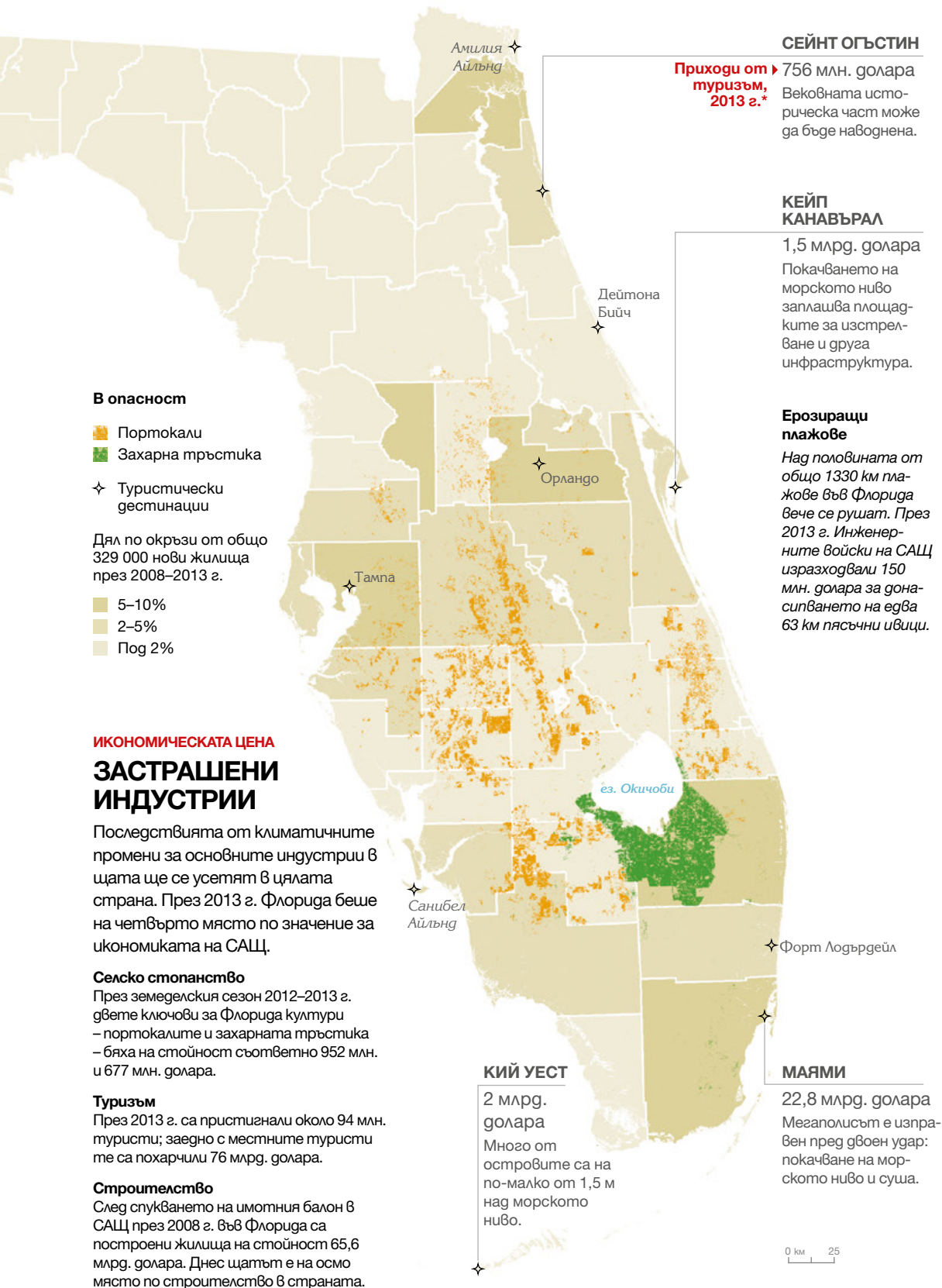
Според климатолозите към края на столетието температурните колебания ще станат по-екстремни. Днес жителите на югоизточните части на САЩ са изложени на средно 8 дни годишно с температура над 35°C. До 2100 г. те ще са между 48 и 130. Промениите във валежите във Флорида „са едно от големите неизвестни“ – казва Ленард Бъри, експерт по геонауки.

Цена на електричеството

По данни на университета „Тъфтс“ разходите за електричество ще се увеличат с 90 долара годишно на човек за всеки половин градус Целзий повишаване на температурата над настоящите средни стойности за Флорида. Това се равнява на още 3 млрд. долара годишно за всеки половин градус затопляне до 2100 г.

* СПРЯМО СРЕДНОГОДИШНИТЕ ЗА 1986-2005 Г. ИЗТОЧНИК: NSR GIS PROGRAM (СТАТИСТИЧЕСКО УМАЛЯВАНЕ НА СЦЕНАРИЙ RCP 6.0, CCSM4, ПЕТИ ДОКЛАД ЗА ОЦЕНКА, МЕЖДУПРАВИТЕЛСТВЕН КОМИТЕТ ПО ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА)

В опасност

- Портокали
- Захарна тръстика
- ✦ Туристически дестинации

Дял по окръзи от общо 329 000 нови жилища през 2008–2013 г.

- 5–10%
- 2–5%
- Под 2%

ИКОНОМИЧЕСКАТА ЦЕНА

ЗАСТРАШЕНИ ИНДУСТРИИ

Последствията от климатичните промени за основните индустрии в щата ще се усетят в цялата страна. През 2013 г. Флорида беше на четвърто място по значение за икономиката на САЩ.

Селско стопанство

През земеделския сезон 2012–2013 г. двете ключови за Флорида култури – портокалите и захарната тръстика – бяха на стойност съответно 952 млн. и 677 млн. долара.

Туризъм

През 2013 г. са пристигнали около 94 млн. туристи; заедно с местните туристи те са похарчили 76 млрд. долара.

Строителство

След спукването на имотния балон в САЩ през 2008 г. във Флорида са построени жилища на стойност 65,6 млрд. долара. Днес щатът е на осмо място по строителство в страната.

СЕЙНТ ОГЪСТИН

Приходи от туризъм, 2013 г.* 756 млн. долара
 Вековната историческа част може да бъде наводнена.

КЕЙП КАНАВЪРАЛ

1,5 млрд. долара
 Покачването на морското ниво заплашва площадките за изстрелване и друга инфраструктура.

Ерозиращи плажове

Над половината от общо 1330 км плажове във Флорида вече се рушат. През 2013 г. Инженерните войски на САЩ изразходвали 150 млн. долара за донесването на едва 63 км пясъчни ивици.

КИЙ УЕСТ

2 млрд. долара
 Много от островите са на по-малко от 1,5 м над морското ниво.

МАЯМИ

22,8 млрд. долара
 Мегалопистът е изправен пред двоен удар: покачване на морското ниво и суша.

0 км 25

* ПРИХОДИТЕ ВКЛЮЧВАТ ЦЕЛИЯ ОКРЪГ. ИЗТОЧНИЦИ: USGS; USDA; СЛУЖБА ПО ПРЕБРОВАНАТО НА САЩ; ОКРЪЖНИТЕ ВЛАСТИ; ДЖУЛИ ХАРИНГТЪН, ДЪРЖАВЕН УНИВЕРСИТЕТ НА ФЛОРИДА

Канал се слива със задънена улица във Форт Лодърдейл по време на кралски прилив, когато Земята, Луната и Слънцето се подреждат по-особен начин. Този прилив през октомври 2014 г., който е с 30 см над обичайния, е предвестник на бъдещите нормални нива.

които са двигател на икономиката на Флорида. Ключовите думи са „предпазвам“, „приспособявам“ и „отстъпвам“, които добре илюстрират различните степени на отчаяни мерки. Духът на групата обаче е оптимистичен.

„Няма никакъв смисъл да се паникьосваш за нещо, което ще стане след 70 години“ – казва Кристин Джейкъбс, бивш окръжен съветник от Броуард, член на специалната група за промените в климата на президента Барак Обама и депутат в парламента на Флорида от миналата есен.

Тя има вяра в технологиите. „Ако погледнете човешките селища по целия свят още от зората на историята – казва тя, – ще видите, че сме еволюирали според нуждите. Други страни, например Холандия, са се научили да бъдат гъвкави. Ние също трябва да се научим.“

„Не можете да отлагате тези проблеми още 10, 20 или 30 години.“

— МАРК УЕЙ
Специалист по
устойчивото развитие

ХОЛАНДЦИТЕ СЕ ОГЛЕЖДАТ за бизнес възможности в крайбрежни градове от Джакарта до Сан Франциско. Преди няколко години установили свой плацдарм в Южна Флорида, когато Беренс основал Холандска търговска камара в Маями.

В Холандия, където две трети от населението живее на или под морското равнище, около 450 компании са превърнали водата в свой бизнес и представляват около 4% от икономиката – приблизително колкото автомобилната индустрия в САЩ.

Миналото лято Пийт Дирке, чиято фирма „Аркадис“ помогнала на Ню Орлиънс да проектира новите си диги след урагана Катрина,

посети за четвърти път Маями, за да участва в работна среща с архитекти и инженери. Заедно с представители на още четири холандски компании той създаде прекрасни скици на адаптивни проекти за уязвими райони.

Ще са нужни невиджани до момента технологии, за да бъдат преодолени предизвикателствата на необичайната геология на Флорида – варовикова основа, която е едновременно благословия и проклятие. Ако бъде добивана, тя може да осигури насипи за пътища и повдигане на терена. В естественото си състояние представлява поръозна гъба. Водата тече през нея. Не може да бъде запушена. Можете да издигнете високи крайбрежни прегради – както са разпоредили властите в Маями. Но независимо колко са високи, те не могат да спрат водата, която се просмуква отдолу.

Дори и холандците ще се затруднят да опазят тесния 11-километров бариерен остров Маями Бийч, който е водеща туристическа дестинация.

„Добре дошли в центъра на епицентъра“ – казва инженерът по градоустройството Брус Маури, с когото се срещам на ъгъла на 20-а улица и „Парди Авеню“ – една от най-ниските точки в Маями Бийч. Маури е във възторг от скорошния си успех: 100 млн. долара и 20 нови помпи опазили града почти напълно сух по време на кралски прилив през октомври.

Новите помпи са част от струващото 300 млн. долара обновяване на остарялата градска система за отводняване след бури. При 80 нови помпи Маури се надява да осигури на Маями Бийч още две-три десетилетия. Според Съюза на загрижените учени дотогава градът може би ще е подложен на 237 наводнения годишно.

„Маями Бийч няма да спре да съществува – казва той. – Но ще съществува по различен начин. Може би ще има плаващи жилищни райони. Може би ще има издигнати на пилони пътища. Може би ще направим водна транспортна артерия. Хората ме питат: „Брус, това възможно ли е?“ А аз им казвам: „Възможно е, но дали имате толкова пари?“

ДАЛИ ПАПАТА ЩЕ ПРОМЕНИ ВАТИКАНА,

Папа Франциск презръща младеж с увреждане пред базиликата „Св. Петър“. Водачът на общо 1,2 млрд. католици печели възхищение със своята толпота, прямота и смирение.

ИЛИ ВАТИКАНЪТ ЩЕ ПРОМЕНИ ПАПАТА?

Акцентът на папа Франциск върху помощта за бедните за сметка на налагането на доктрината породи радост и тревога сред католиците

Текст: Робърт Дрейтър

Снимки: Дейв Йодър

Когато около 7000 възторжени непознати го виждат за първи път на обществена сцена, той още не е папа, но у него вече има нещо поразително. В покрития стадион „Луна-парк“ в центъра на Буенос Айрес, Аржентина, католици и евангелисти са се събрали на общо-църковно събитие. От сцената пасторът призовава архиепископа на града да се качи и да каже няколко думи. Макар да е кардинал, той не носи на гърдите си традиционния кръст, а само черна свещеническа риза и блейзър – на вид обикновен свещеник, кактовто бил десетилетия по-рано. Изглежда мършав и възрастен, със строго изражение и в този миг преди девет години би било трудно да си представим, че един ден този скромен и мрачен аржентинец ще стане известен по целия свят като лъчезарен и харизматичен човек.

Започва да говори на родния си испански. Няма нищо написано. Архиепископът не споменава времето, когато подобно на много латиноамерикански свещеници гледал на евангелисткото движение пренебрежително. Вместо това най-влиятелният аржентинец в Католическата църква заявява, че Бог не обръща внимание на подобни разделения. „Прекрасно е – казва той, – че братята са се обединили и че се молят заедно. Прекрасно е, че никой не е изпречил своята история на пътя на вярата; че сме различни, но че искаме да бъдем – и вече започваме да бъдем – помирени в своето разнообразие.“

С разперени ръце и внезапно оживило се лице той призовава Господ с разтреперан от жар глас: „Отче наш, разделени сме. Обедини ни!“

На генерална аудиенция на площад „Св. Петър“ Франциск се вози в папамобила, без да е пазен от бронирано стъкло. Като кардинал в Буенос Айрес папата се разхождал на воля, но не може да го прави в Рим от съображения за сигурност.

Хората, които познават архиепископа, са удивени, тъй като неговото непреклонно лице му е спечелило прякори като „Мона Лиза“ и Каруча („Муцуна“, защото прилича на булдог в челюстта). Но през този ден се случва още едно паметно нещо – веднага след като свършва с речта си. Както е на сцената, той бавно се отпуска на колене и призовава присъстващите да се помолят за него. След кратка пауза те го правят, начело с един евангелистки пастор.

Колехио Максимо и чест гост на мизерните гета из цял Буенос Айрес. Издигал се в йезуитската йерархия дори докато си проправял път през мъгната политика в епохата, когато Католическата църква поддържала трудни връзки първо с Хуан Перон и после с военната диктатура. Изпаднал в немилост заедно със своите йезуитски началници, после симпатизиращ му кардинал го спасил от изгнание и той станал епископ през 1992 г., архиепископ през 1998 г. и кардинал през 2001 г.

Срамежлив по нрав, Берголио – който сам се описва като *кайехеро*, „уличник“ – предпочитал компанията на бедните пред тази на богатите. Собствените му удоволствия били малко: литература, футбол, танго и ньоки (вид кнедли). Въпреки семплия си начин на живот този портеньо бил градски човек, проницателен

Разположил се във всекидневната си през онази сутрин, папата споделил пред старите си приятели какви обезсърчаващи предизвикателства го очакват. Финансова бъркотия в Института за религиозни дейности (известен и с прозвището „Ватиканската банка“). Бюрократична алчност, която разстройва централната администрация – т.нар. Римска курия. Неспираси разкрития за свещеници педофили, които висши църковни лица предпазвали от съдебно преследване. По тези и други въпроси папа Франциск възнамерявал да действа бързо с ясното съзнание – по думите на един от присъствалите негови приятели, петдесетническия пастор Норберто Сарако, – „че ще си спечели много врагове. Не е някой наивник, нали?“

Сарако си спомня как изразил загриженост заради дръзките намерения на папата. „Хорхе

„БОГ НЕ СЕ БОИ ОТ НОВИТЕ НЕЩА!

Затова и постоянно ни изненадва, отваря сърцата ни и ни води по неочаквани пътища.“

—Папа Франциск, проповед при беатификацията на папа Павел VI, 19 октомври 2014 г.

социален наблюдател и по свойствения си ненапратчив начин – роден лидер. Освен това знаел как да се възползва от момента – дали през 2004 г., когато заклеил корупцията в реч, на която присъствал и аржентинският президент, или когато паднал на колене в „Лунапарк“ през 2006 г. Както каза отец Карлос Акапуто, близък съветник на Берголио: „Мисля, че през цялата му свещеническа служба Бог го е подготвял за този момент.“

Освен това неговото папство не било плод на случайността. По думите на римския публицист Масимо Франко: „Изборът му беше породен от травма“ – от внезапното (и безпрецедентно от повече от шест века) оттегляне на предходния папа Бенедикт XVI и от надигащите се настроения сред по-прогресивните кардинали, че остарелият и евроцентричен манталитет на Светия престол разяжда Католическата църква отвътре.

– казал му той, – знаем, че не носиш бронирана жилетка. А навън е пълно с безумци.“

„Господ ме е поставил на това място – отговорил спокойно Франциск – и ще трябва да ме пази.“

Когато миналата година Федерико Валс, който няколко години работил като пресаташе на Берголио, пристигнал от Буенос Айрес в Рим, за да се срещне с папата, той първо посетил отец Федерико Ломбарди, дългогодишен завеждащ връзките с обществеността на Ватикана. „Е, отче – попитал аржентинецът, – как ви се струва старият ми шеф?“ Ломбарди се насилал да се усмихне и отговорил: „Обърква ме.“

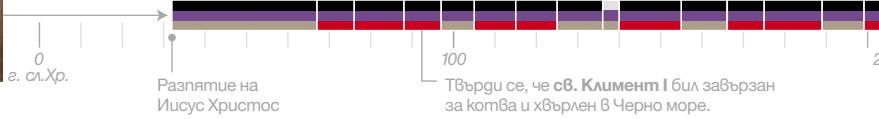
Ломбарди бил говорител на Бенедикт, рано познат като Йозеф Ратцингер – човек с германска точност. След среща с някой световен лидер (*Продължава на стр. 68*)

„Св. Петър“ от Петер Паул Рубенс

СВЕТЦИ И ГРЕШНИЦИ

Поредицата от папи започва с Петър – ученика, когото според Евангелието от Матей Иисус Христос избрал да бъде „скалата“, на която да изгради своята църква. Непрекъснатата приемственост, която продължава с Франциск, включва както почитани понтифекси като Петър и Йоан Павел II, така и други, позорно известни с простъпките си.

Св. Григорий Велики

Той бил първият монах, станал папа, консолидирал папските владения и допринесъл за изместването на вниманието на църквата от злязващата Римска империя към Западна Европа, като наченал покръстването на Британските острови.

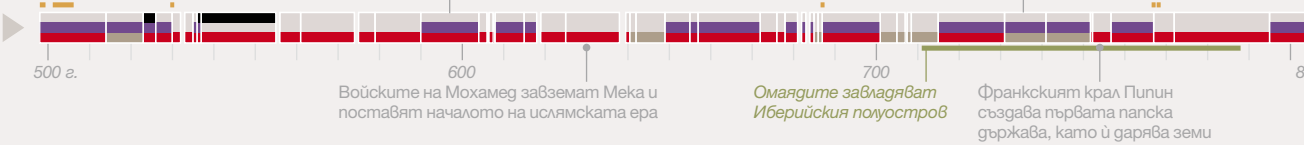
„Св. Григорий Велики“ от Франсиско де Гоя

Saeculum Obscurum (Тъмните векове)

От 872 до 1012 г. папството изпада в мрачен период на поквара. На Трунския синод през 897 г. папа Стефан VII нарежда тялото на негов предшественик да бъде екскумирано, облечено в папски одежди и изправено на съд.

Св. Григорий III е последният папа от Азия (Сирия)

Кръстоносните походи

Папството обединило европейските владетели за отвоюването на Светите земи от техните мюсюлмански господари. В последвалия период се състояли и кръстоносни походи срещу езичници в Европа и дори срещу други християни.

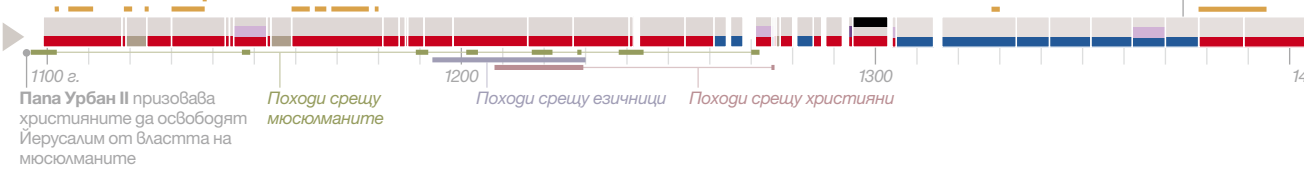

„Рицари от битката за Монжизар при Аскалон“ от Шарл-Филип Ларивьер

Западна схизма

Разцеплението в Католическата църква от 1378 до 1417 г. довело до появата на трима папи съперници. Изборът на Мартин V от кардиналите и от трите фракции гарантирало легитимността на римските папи.

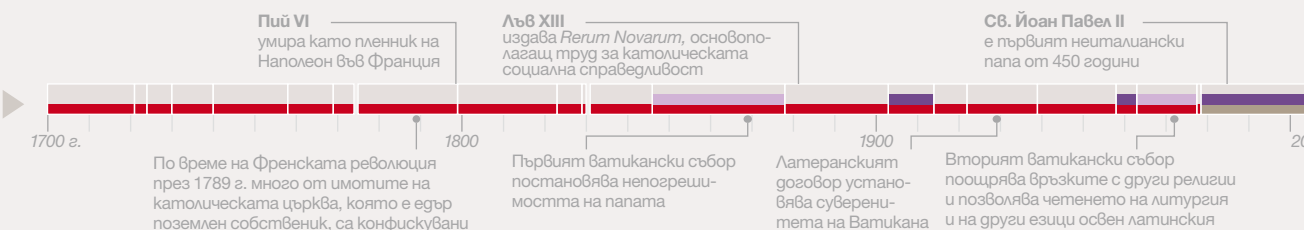
Григорий XI мести папството обратно в Рим (последен френски папа)

Римският въпрос

Възходът на италианския национализъм и образоването на кралство Италия ограничило политическите изгоди, придобити от папството след поражението на Наполеон. Папските владения се свили единствено до Ватикана и непосредствените му околности.

Мусolini и кардинал Пиетро Гаспари подписват Латеранския договор, 1929 г.

Дори насред привидно драстичните житейски промени, предизвикани от него, Франциск все пак е направил някои разумни отстъпки пред ватиканската действителност. Намекнал, че не е нужно швейцарските гвардейци непрекъснато да го следват по петите, но впоследствие се примирил с почти постоянното им присъствие. Макар да се отказал от опакования в бронирани стъкла папамобил, често използван след покушението срещу Йоан Павел II през 1981 г., той признава, че вече не може да се вози на метрото и да се разхожда из гетата – нещо, с което бил известен в Буенос Айрес.

Според Валс, бившия пресаташе на Берголио, няма абсолютно нищо изненадващо в неговото внимателно навлизане в папството. Всъщност предвестник за него бил начинът, по който освободил предходната си длъжност.

Ако вярвате на медиите, той е реформатор. Радикал. Революционер. И в същото време не е нито едно от тези неща. До момента няма как да не забележите влиянието му, но няма как и да го измерите. Франциск е подпалил духовна искра не само сред католиците, но и сред останалите християни, сред хора от други религии и дори сред невярващи. Както казва Скорка: „Той променя религиозността по целия свят.“ Главата на Католическата църква масово се възприема като добра новина за една институция, от която дълги години преди появата му се получавали само лоши вести. „Преди две години – казва йезуитът отец Томас Дж. Рийз, старши анализатор в *National Catholic Reporter*, – ако бяхте попитали някого на улицата: „За и против какво е Католическата църква?“, щяха да ви

„НЯМА ИДЕАЛНО СЕМЕЙСТВО, НИТО ПЪК идеален съпруг или съпруга – камо ли идеална тъща! Всички сме грешници.“

—Папа Франциск, коментар към сгодена двойка, 14 февруари 2014 г.

Тъй като разбирал, че има шанс да бъде избран от конклава – в крайна сметка бил подгласник на Ратцингер след смъртта на Йоан Павел II през 2005 г., – през март 2013 г. архиепископът заминал за Рим, по думите на Валс, „без недовършени дела и с уредени финанси – всичко в пълен ред. А вечерта преди да тръгне, се обади само за да преповторим заедно всички работни детайли и да ми даде съвет относно бъдещето ми – като човек, който знае, че може би няма да се върне вече.“

Той наистина не се завърнал и въпреки цялата си демонстративна ведрост подхождал към новите си отговорности със сериозност, която разсейва с характерната си самоирония. Както казал на своя бивш ученик, аржентинския писател Хорхе Милия: „Прерових цялата библиотека на Бенедикт, но не успях да намеря упътването. Затова се справям, колкото ми е по силите.“

отговорят: „Срещу гей браковете, срещу контрола на раждаемостта“ и т.н. Ако попитате хората сега, ще ви кажат: „Ааа, папата ли – онзи тип, който обича бедните и не живее в дворец.“ Това е удивително постижение за толкова стара институция.“

Разбира се, както става очевидно от разговорите с висши ватикански представители, публичният култ към личността на папата не подобава на подобна достолепна институция. Освен това според някои от тях популярността на папата крие заплахи. Тя допълнително укрепва мандата, даден му от кардиналите, пожелали лидер, който ще захвърли царствената надменност на църквата и ще разшири духовното ѝ влияние. Един от тях, кардинал Питър Търксън от Гана, си спомня: „Точно преди конклава, когато се бяхме събрали всички кардинали, всеки сподели възгледите си. Налице беше определена нагласа: хайде да

Хилядолетия наред Аралско море се славело като един от най-големите затворени водни басейни на планетата, разположено между Казахстан и Узбекистан. Днес упадъкът му служи като приказка с поука

Агонията на Аралско море

В Казахстан ивица от някогашното морско дъно се е превърнала в солена равнина, пропита с химикали от памуковите полета.

Мъж подрязва брястово дърво в Казанкеткен, Узбекистан. Подобни понасящи сушата дървета все още растат покрай сухите напоителни канали, които някога отклонявали вода от Амударя и Сырдаря към огромни памучни плантации.

2006 г.

2010 г.

2014 г.

на XX в. и Сталин решил да превърне своите централноазиатски републики в огромни памучни плантации. Но сухият климат в тази част на света е неподходящ за отглеждането на толкова жадна култура и Съветите предприели един от най-амбициозните инженерни проекти в световната история, изкопавайки на ръка хиляди километри напоителни канали, за да прокарат вода от Амударя и Сърдаря към заобикалящата ги пустиня.

„До началото на 60-те години системата е била сравнително стабилна“ – обясни Филип Миклин, когато се свързах с него по телефона. Като професор по география в Университета на Западен Мичиган Миклин прекарал цялата си кариера в изучаване на проблемите на управлението на водите в бившия Съветски съюз и извършил около 25 пътувания до Централна Азия от началото на 80-те насетне. През годините той наблюдавал със собствените си очи изчезването на Аралско море. „Когато през 60-те направиха още повече напоителни канали, стана като в притчата за сламката, която пречушила гърба на камилата – каза той. – Внезапно системата стана неустойчива. Знаеха какво правят, но това, което не предвидиха, беше пълният набор от екологични последици и скоростта, с която щеше да изчезне морето.“

До 1987 г. нивото на водите на Аралско море паднало драстично, разделяйки го на два водни

басейна – едно северно море, което се намира в Казахстан, и по-голямо южно море, намиращо се в Каракалпакстан. През 2002 г. южното море пресъхнало дотолкова, че самото то се разделило на източно и западно. Миналия юли източното море пресъхнало напълно.

Единственият светъл лъч в тази страшна сага е отскорошното възстановяване на северното море. През 2005 г., с известно финансиране от Световната банка, казахите завършиха 13-километрова стена на южния бряг на северното море, създавайки напълно отделен воден басейн, подхранван от р. Сърдаря. Откакто беше построена стената, северното море и рибните му ресурси се възстановиха много по-бързо от очакваното. Но стената отрязва южното море от един от жизненоважните му водни източници, предопределяйки съдбата му.

„Най-тъжното и отчайващо нещо в трагедията на Аралско море е, че съветските власти в Министерството на водите, което взе решение за напоителните канали, знаеха прекрасно, че обричат Аралско море“ – казва Камалов. От 20-те до 60-те години на XX в. чиновниците, отговарящи за водите, често цитирали труда на

Това е втората статия на Марк Синот за списанието. Каролин Дрейк засне монголските шамани за брой декември 2012 г.

Всеки от тези кораби докарвал тонове риба всяка година. Флота-
та ръждава близо до бившето узбекско пристанище Муйнак,
откакто тази част на Аралско море пресъхнала през 80-те.

Казахски рибар е носен на гръб до лодка (горе) в Тастубек, откъм северната част на Аралско море. Благодарение на изградената стена тук риболовът още е възможен. Но в узбекското с. Кубла-Устиюрт, където морето е почти изчезнало, местните, които някога ловели риба, сега си изкарват прехраната с регулиран лов (горе вдясно).

най-прочутия руски климатолог Александър Воейков (1842–1916 г.), който нарекъл Аралско море „безполезен изпарител“ и „грешка на природата“. Казано направо, според тогавашната съветска позиция реколтата била по-важна от рибата.

Брането на памук продължава и днес. Всяка есен около два милиона от 29-милионното население на Узбекистан „доброволно“ отива да бере 3 млрд. кг от памучната реколта в страната. Държавата буквално „затваря“, докато правителствените служители, учениците, учителите, лекарите, сестрите, инженерите и дори възрастните граждани биват откарвани с автобуси до полята, за да наберат дневната си норма.

„Узбекистан е едно от малкото известни ни места в света, където насилственият труд всъщност се организира и налага от правителството, а самият президент действа като главен

трафикант“ – каза Стив Сverdлов, директор на централноазиатското бюро на *Human Rights Watch*. „Можеш ли да си представиш“ – обърна се към мен Камалов от предната седалка на своя лендкрузър, – че преди 40 години водата тук, на това място, беше дълбока 30 м?“

Шофьорът ни посочва през предното стъкло плътен кафяв облак, носещ се през пустинята. Секунди по-късно сме обгърнати от задушлив прах, който бързо прониква в колата, дразни очите ми и усещам тежкия вкус на сол, от който на мига започва да ми се повдига.

Тази вихрушка е само едно от многото екологични последствия, което съветските плановици не предвидили. „Геохимиците мислели, че когато морето пресъхне, на повърхността ще се образува твърда кора от натриев хлорид и няма да има солни бури – каза Миклин. – Но ужасно сгрешили.“

Овчари подкарват овце през пресъхналите блатна на Каракалпакстан. Узбекистан отдава тези земи за земеделие – предимно садене на памук. „Ако бяха приватизирали земята и бяха оставили хората да решават какво да сеят – казва експертът по Аралско море Филип Миклин, – водата щеше да се употребява по-ефективно.“

Различен свят

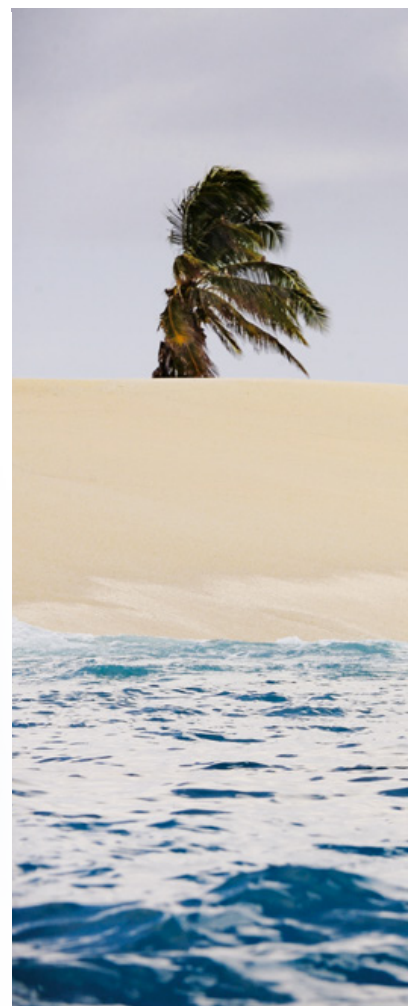
ЮЖНИТЕ ОСТРОВИ ЛАЙН

Подводният рай в една отдалечена част на Тихия океан ще бъде защитен благодарение отчасти на проекта „Девствени морета“ на *National Geographic*. Водите около о-в Каролайн (показани тук) са включени в този проект.

Островите Лайн (англ. „линия“) са наречени така, защото се намират на екватора, наричан от моряците „Линията“. Надводната част на о-в Молден е предимно пуста, но подводната му пищност привлече учените от проекта на *National Geographic* „Девствени морета“.

атмосферни ядрени опити близо до о-в Молден. Но нито едно от тези човешки посегателства не е видимо под водата. Сала и екипът му установили 325 вида риба в Южните острови Лайн, а оценките за рибната биомаса (общо тегло) били едни от най-високите, регистрирани някога при коралов риф.

Водите около островите показали наличието на „обърната пирамида на биомасата“, типична за здравите рифове, при която висшите хищници, измерени като кумулативна маса, съставляват по-голямата част от рибата – край о-в Молден били над 70%.

„Тези води са царство на страха – казва фотографът Брайън Скери. – Всичко живо или ловува, или го ловуват.“

Кенеди Уорн пиша за атолите до Мозамбикския проток в брой август м.г. Брайън Скери неведнъж е снимал подводния свят за статии на NG.

При едно гмуркане по здрач – наречен от Скери „акулския час на вещиците“ – фотографът се оказал обграден от тъмнопери сиви акули. „Бяха може би около 60 – казва той. – Опитвах се да снимам от една триъгълна коралова колония и една от тях се приближи наистина твърде много. Обикновено акулите бягат, поне временно, ако ги прогоните, но тези бързо се обръщаха на 360 градуса и веднага се връщаха обратно, а след тази дейдоха още пет, а след тях още десет и си личеше как се боричкат за по-добра позиция.“ За 36 години гмуркане няколко пъти съм си имал взимане даване с хищници, но никога не съм се чувствал плячка във физическо отношение, както в този случай.“

Това изобилие от хищници може лесно да бъде изгубено. Според Сала на някой голям риболовен кораб би му отнело само няколко месеца да оголи рифа откъм акули, много

търсени заради перките си. Без най-висшите хищници тези от среден ранг вероятно бързо ще се развдят, броят на растителноядните ще се срина и алгите ще превземат коралите.

Край о-в Милениум гмуркачите видели две акули с куки от неръждаема стомана в устата им. Френски моряк, хвърлил котва в лагуна-та, им казал, че е видял кораб за промишлен риболов, който работел недалеч от брега.

Инициативата на Кирибати за защита на морската фауна край островите може да предотврати подобни дейности, въпреки че налагането ѝ няма да е лесно. В такива отдалечени места патрулните съдове и самолетите за наблюдение са скъпи. Съвременните технологии като сателитното наблюдение и системите за проследяване на съдовете могат да предупреждават властите за присъствието на браконieri, но възпирането им, преди да са нанесли екологични щети, ще бъде трудно.

А има и други три, още по-сериозни заплахи: покачването на морското равнище, по-високите повърхностни температури и океанското подкиселяване. Всяка от трите може да увреди изграждащите рифа корали, а комбинираното им влияние може да бъде опустошително.

Повишаването на морското равнище заплашва и оцеляването на малките островни нации. Президентът на Кирибати Аноте Тонг многократно предупреждава, че страната му, построена върху коралови рифове, може да стане необитаема до 2050 г. и че на над 100 000 души може да им се наложи да изоставят родината си. „Най-доброто, което можем да направим, за да спечелим време, е да се постареем рифовете да имат възможно най-сOLIDна структура – екологичната машина да разполага с всичките си части – казва Сала. – Колкото по-цялостен е един риф, толкова по-устойчив ще е на климатичните промени.“ □

Мадагаскарски нощни акули, синьопери каранкси и бохари (на преден план) – винаги нащрек за потенциална плячка, се тълпят в тесен проток към лагуната на о-в Милениум. Висши хищници като тях са определящият фактор за най-здравите коралови рифове в света.

На други места по света коралите са унищожени от избеляване и болести, но рифовете край Южните острови Лайн са запазили устойчивостта си. Учените вярват, че ключова за здравето им е непокътнатата екосистема, в която всички местни видове – сред тях растителноядните, като тази яркоцветена червеноопашата риба хирург (долу) – играят своята роля.

Очите на буболечките

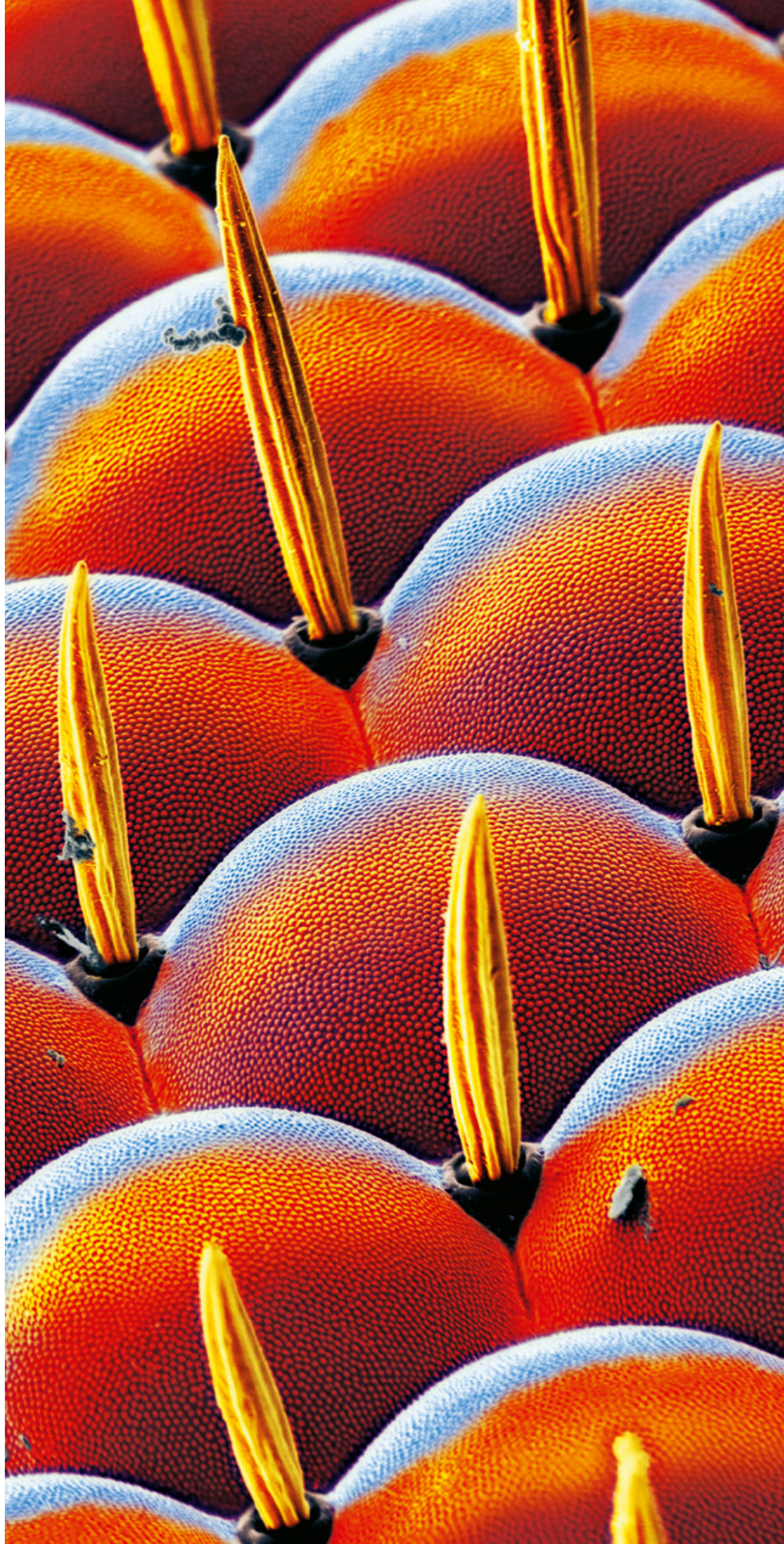
Текст и снимки: **МАРТИН ЕГЕРЛИ**

Окото е орган с върховно съвършенство. Питая си силен интерес към еволюцията, а очите са развили изумителни адаптации с течение на времето. Тази еднодневка е мъжки с т.нар. тюрбанови очи – силно уголемени очи отгоре на главата му с формата на тюрбан. Мъжкият използва очите си, за да се оглежда за силуета на женска в приглушената светлина на смрачаване. Дори няма функционираща уста. Ако живеете само един ден, както е при възрастните мъжки, не ви е нужно да се храните. Но са ви нужни огромни очи, за да намерите женска, преди да умрете.

Аз изследвам рака, но работя и като научен фотограф под псевдонима „Микронавт“. „Микро“, защото се специализирам в заснемането на много малки обекти, използвайки сканиращ електронен микроскоп в Училището по приложни науки в Мутенц, Швейцария. „Навт“ е защото се чувствам като астронавт със скенера, като обикалям наоколо и правя открития. Скенерът създава черно-бели изображения, които могат да ми отнемат седмица, за да ги оцветя. Такива изследвания имат не само научна значимост, но са и изключително красиви. □

Тюрбановите очи се срещат само при някои мъжки еднодневки.

Плодовата мушица има фасетно око – гъсто разположена колекция от единични лещи, които предоставят на мухата решетъчен поглед върху света. Учените подозират, че власинките може би защитават лещите, които нямат клепащи, от прах и частици.

Скачаният паяк има общо осем очи, които му дават почти 360-градусово изображение на околността. Очите му имат уникални ретини, които му помагат да преценява разстоянията. Малкият хищник може да прескочи разстояние, 10 пъти по-дълго от тялото му.

